

เปรียบเทียบทฤษฎีเรื่องกรรมในพุทธปรัชญา กับ ปรัชญาเซน

ตามที่ได้อธิบายมาแล้วว่า ปรัชญาอินเดียเป็นปรัชญาชีวิตที่มีจุดมุ่งหมายที่จะแสวงหาความจริงเกี่ยวกับโลกและชีวิต และพยายามแก้ไขอุปสรรคที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต¹ โดยทุกปรัชญาที่มีทฤษฎีที่คล้ายคลึงและกลมกลืนกันในปัญหาอันเกี่ยวกับชีวิต และเชื่อถือว่าปรัชญาเป็นสิ่งจำเป็นในการดำเนินชีวิต แนวความคิดทางปรัชญาจึงมีสาระสำคัญอยู่ที่สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิตประจำวัน เพื่อให้ชีวิตดำเนินไปสู่อุดมการณ์ที่ตั้งไว้อย่างดีที่สุด ด้วยเหตุนี้ลักษณะทั่วไปของปรัชญาอินเดียจึงเป็นแนวความคิดที่เน้นถึงปรัชญาชีวิต ด้วยความพยายามที่จะแก้ไขอุปสรรคและปัญหาอันเกี่ยวกับชีวิต เพื่อความสุขนิรันดร ซึ่งถือว่าเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุด

สำหรับพุทธปรัชญา และปรัชญาเซน ซึ่งเป็นปรัชญาสายนาสติกะ ได้แก่นำปรัชญาซึ่งคัดค้านหรือไม่ยอมรับนับถือในความขลัง ความถูกต้อง และความศักดิ์สิทธิ์ของคัมภีร์พระเวท แต่ถึงอย่างไรก็ยังถือได้ว่าพุทธปรัชญาและปรัชญาเซนได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์พระเวทโดยทางอ้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ทั้งในรูปแบบที่เป็นกฎแห่งสากลจักรวาล หรือกฎแห่งเหตุและผล และในลักษณะที่เป็นกฎแห่งศีลธรรม เพราะปรัชญาอินเดียทุกระบบเชื่อว่าทำดีย่อมได้รับผลดี ทำชั่วย่อมได้รับผลชั่ว ความแตกต่างสำหรับปรัชญาอินเดียทั้งสายอัสติกะและนาสติกะก็ได้แก่ ความเห็นเกี่ยวกับ

¹S. Radhakrishnan, Indian Philosophy, Vol. 1, p. 23.

การกระทำอย่างใดเป็นการกระทำดีหรือชั่ว ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้เป็นข้อยกเว้นสำหรับ
 ปรชญาจารย์วาก ซึ่งมีลักษณะเป็นปรชญาวัตุนิยม ดังนั้นปัญหาทางศีลธรรมสำหรับจารย์วาก
 จึงมีแนวความคิดที่ว่า ความดี ความชั่ว เป็นสิ่งสมมติ เพราะฉะนั้นปรชญาจารย์วากจึงถือ
 ว่าการกระทำใด ๆ ไม่มีผลสืบเนื่องทั้งชีวิตนี้และชีวิตหน้า นอกจากนั้นปรชญาจารย์วาก
 ยังเป็นอนุเทวนิยมเช่นเดียวกับพุทธปรชญาและปรชญาเซน ได้แก่ การปฏิเสธพระเจ้า
 การศักดิ์ค่าน โจมตีความถูกต้องและความศักดิ์สิทธิ์ของคัมภีร์พระเวทโดยสิ้นเชิง พร้อมกับ
 โจมตีบรรดานักปรชญาที่พยายามแสวงหาความหลุดพ้นจากความทุกข์ ว่าเป็นผู้ที่โง่เขลา
 และดำรงชีวิตด้วยการหลอกดวงโลก¹

ในพุทธปรชญาและปรชญาเซนมีความเห็นพ้องกับปรชญาฮินดูทุกระยะว่า กฎแห่ง
 กรรมและการเกิดใหม่จำเป็นจะต้องเป็นความเชื่อที่ดำเนินควบคู่กัน เพราะเป็นกฎแห่ง
 การชำระไว้ซึ่งคุณค่าทางศีลธรรม คุณค่าของกรรมดี และกรรมชั่ว ซึ่งมนุษย์เราทำได้ทำ
 ไว้ กฎของการชำระศีลธรรมนี้มีความหมายว่า ผลกรรมต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นมา
 แล้วนั้นย่อมไม่สูญหายไป เช่นเดียวกับกฎชำระพลังงานในทางค่านวัตุนั้นเอง และเป็น
 การรับรองว่า ไม่มีสภาพเหตุการณ์ภายนอกอื่นใดที่จะมีอิทธิพลต่อมนุษย์ออกไปเสียจาก
 ผลของกรรมซึ่งตนได้กระทำไว้แล้วเท่านั้น ดังนั้นลักษณะความคิดที่กลมกลืนกันในปรชญา
 ฮินดูเทียบเท่าทุกระยะก็คือ การที่มนุษย์ต้องตกอยู่ในสังสารวัฏที่มีชีวิตที่เจริญหรือเสื่อมแตกต่างกัน
 กัน เพราะผลแห่งกรรมหรือการกระทำในอดีตและการกระทำในปัจจุบัน เมื่อพิจารณา
 ถึงสาเหตุแห่งกรรมก็ทราบได้ว่า คือ กิเลส ตัณหา ที่เป็นอวิชชามายาบัง ทำให้มนุษย์
 ไม่อาจมองเห็นสัจธรรมหรือความจริงอันถูกต้อง

¹ Ibid., p. 27.

สำหรับปรัชญาอินเดียสายอัสติกะนั้น มีทรรศนะที่แตกต่างกับพุทธปรัชญาและปรัชญาเซน ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างกรรมกับพระเจ้า เพราะตั้งไต่ถามมาแล้วว่า ปรัชญาสายอัสติกะนั้นเป็นปรัชญาเทวนิยม จึงถือว่า การที่มนุษย์มีชีวิตที่แตกต่างกัน อันสืบเนื่องมาจากกรรมนั้น ขึ้นอยู่กับการคลบคลานของพระเจ้าด้วย เพราะฉะนั้นกรรมในความหมายของพวกนี้ จึงมิใช่เป็นเรื่องของแต่ละบุคคลเพียงส่วนเดียว แต่ยังขึ้นอยู่กับพระเจ้า และในแง่ของความหลุดพ้น ก็ยังคงผูกพันกับสภาพเหตุการณ์อันถือว่าเป็นสภาวะสูงสุด ไต่แก้พรหมัน ซึ่งถือว่า เป็นจุดหมายสูงสุด การกำจัดกรรมเพื่อเป็นหนทางไปสู่ความหลุดพ้น จึงเป็นการเข้าไปรวมเป็นเอกภาพนิรันดร กับพระเจ้าหรือพรหมันนั่นเอง

แต่ตั้งไต่ถามมาแล้วว่า ลักษณะตรงข้ามของปรัชญาสายอัสติกะ ไต่แก้ความเป็นอเทวนิยม โดยปฏิเสธพระเจ้า ดังนั้นในเรื่องของกฎแห่งกรรม จึงไม่มีการนำเอาพระเจ้า เข้ามาเกี่ยวข้องหรือมีส่วนรับผิดชอบกับการกระทำของปัจเจกบุคคล

เปรียบเทียบทรรศนะทั่วไปเรื่องกรรมในพุทธปรัชญาและปรัชญาเซน

ทั้งพุทธปรัชญา และปรัชญาเซน ต่างมีทรรศนะตรงกันว่า สาเหตุที่ทำให้เกิดพันธะ หรือความติดข้อง เวียนว่ายตายเกิดมีรูปร่างนี้ มีสาเหตุมาจากความไม่บริสุทธิ์ภายใน สำหรับพุทธปรัชญาไต่แก้ความไม่บริสุทธิ์ของจิต และสำหรับปรัชญาเซนไต่แก้ ความไม่บริสุทธิ์ของชีวะ ปรัชญาทั้งสองระบบมีความเห็นว่า ความเชื่อเรื่อง กรรม และทฤษฎีการเกิดใหม่นี้ จะต้องดำเนินควบคู่กันไป เพราะว่าถ้าปราศจากความเชื่อในเรื่องการเกิดใหม่แล้ว ความเชื่อในกฎแห่งกรรมก็จะประสบกับสภาวะขัดแย้งในตัวเอง

โดยทั่วไป ความหมายของกรรม ไต่แก้ การกระทำ ซึ่งเป็นความหมายที่ตรงกันของปรัชญาอินเดียส่วนใหญ่รวมทั้งพุทธปรัชญาด้วย โดยพุทธปรัชญา จำแนกประเภทของกรรมออกเป็น 3 ชนิด ไต่แก้ กุศลกรรม (กรรมดี) อกุศลกรรม (กรรมชั่ว) และอัปยาคกรรม (กรรมกลาง ๆ ไม่ดีไม่ชั่ว) และ พุทธปรัชญาถือว่า สาเหตุแห่งกรรม ไต่แก้ เจตนาอันอยู่บนพื้นฐานแห่งกิเลส การที่จะตัดสินการกระทำใด ๆ ว่าเป็นกรรมดี

หรือกรรมชั่ว หรือกรรมกลาง ๆ นั้น พุทธศาสนาจึงเน้นให้ตัดสินจากเจตนาเป็นสำคัญ เมื่อใดที่กระทำกรรมลงไปแล้ว ผลของกรรมซึ่งผู้กระทำจะได้รับเรียกว่า วิบาก การคิดขiongในสังสารวัฏของบุคคลนั้นเป็นไปในลักษณะของวัฏฏะ 3 อย่างคือ กิเลส กรรม และวิบาก นั่นก็คือ กิเลสเป็นเหตุให้ทำกรรม กรรมที่ทำแล้วย่อมก่อให้เกิดวิบาก ขณะกำลังเสวยวิบาก หรือเสวยผลแห่งกรรมก็เกิดกิเลสขึ้นมาใหม่ อันเป็นเหตุให้กระทำกรรมใหม่ และเสวยวิบากใหม่หมุนเวียนเป็นวัฏฏะอยู่เรื่อยไป กรรมที่เกิดขึ้นด้วยกิเลสจึงมีสถานะเป็นพันธะ หรือเครื่องผูกพันให้ติดข้องอยู่ในวัฏสงสารมิรู้สิ้น กรรมในภพภวณะของพุทธปรัชญาจึงเป็นพลังอย่างหนึ่งที่เกิดจากกิเลส และเจตนา

สำหรับกรรมในภพภวณะของปรัชญาเซน หมายถึงการกระทำเช่นเดียวกับพุทธปรัชญา แต่เซนถือว่า กรรมที่ทำแล้วจะมีธรรมชาติเป็นเนื้อสาร และเมื่อกรรมเข้าไปผูกพันกันชีวะ ซึ่งมีธรรมชาติดั้งเดิม คือความบริสุทธิ์แล้ว ชีวะนั้นก็พลอยมีหมอง หมกคล้ำความบริสุทธิ์ไปด้วย การที่จะบรรลุถึง ซึ่งความหลุดพ้นได้นั้น เซนสอนให้ทำลายกรรมเก่าให้หมดไป ส่วนพุทธปรัชญาสอนให้ทำลายกิเลส ซึ่งเป็นสาเหตุทำให้เกิดกรรม

การกระทำทั้งหลายที่ปราศจากตัณหา และเป็นอุเบกขาอย่างหนึ่งอย่างใดนั้น ย่อมไม่ผลิตผลให้เกิดการผูกพันกับโลกอีกต่อไป ผู้กระทำในลักษณะเช่นนี้ ย่อมหลุดพ้นจากบ่วงของวัฏฏะ เหมือนอย่าง เมล็ดพืชที่ร่วงสู่พื้นดินแต่ไม่ยอมงอกอีกอันนั้น ทั้งในพุทธปรัชญา และปรัชญาเซนก็มีความเห็นพ้องกันในเรื่องของการบรรลุความหลุดพ้น ในขณะที่มีชีวิตรอยู่ ดังเช่นพระอรหันต์ เป็นต้น การกระทำของท่านเหล่านั้นมิได้เกิดจากแรงผลักดันของกิเลส ถ้าเป็นการกระทำที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่น ส่วนใหญ่จะเป็นการกระทำที่เกิดจากเมตตาและกรุณาหรือมีฉะนั้น ก็เป็นการกระทำตามหน้าที่ที่ท่านพิจารณาเห็นว่าควรกระทำ

ภพภวณะต่าง ๆ ตามที่ได้อธิบายมานี้ เป็นแนวความคิดหลักที่คล้ายกัน ระหว่างพุทธปรัชญากับปรัชญาเซน รวมทั้งจุดหมายปลายทางคือ การแสวงหาความหลุดพ้นจาก

การเวียนว่ายตายเกิด แต่ในรายละเอียดปลีกย่อยข้อปฏิบัติระหว่างหนทางที่จะดำเนินไปสู่จุดสุดท้ายนั้น มีทั้งความแตกต่างและคล้ายกันในบางเรื่องดังจะได้กล่าวต่อไป

เปรียบเทียบกรรมตามประเภท

ชนิดของกรรมของพุทธศาสนากับศาสนาอื่น มีจำนวนและรายละเอียดปลีกย่อยที่ทั้งเหมือนกันและแตกต่างกัน

สำหรับพุทธศาสนาได้จำแนกกรรมออกเป็น 3 หมวด คือ (1) กรรมที่ให้ผลตามกาล (2) กรรมที่ให้ผลตามแรงหนักเบา (3) กรรมซึ่งทำหน้าที่ให้ผลตามกิจ

1. หมวดที่ 1 กรรมที่ให้ผลตามกาล หมายถึง กรรมที่ให้ผลตามวาระตามประเภทของตน แบ่งออกเป็น 4 อย่างคือ (1) ธุตธรรมเวทนิยกรรม ได้แก่ กรรมที่ให้ผลในภพนี้ (2) อปฺปชเวทนิยกรรม ได้แก่ กรรมที่ให้ผลในภพหน้าต่อจากปัจจุบัน (3) อปรายรเวทนิยกรรม กรรมที่ให้ผลในชาติเบื้องหน้าสืบไป พุทธศาสนาเปรียบเทียบชนิดนี้ว่า เหมือนสุนัขไล่เนื้อ คือวิ่งตามตัวผู้กระทำเรื่อยไป ตามหันเมื่อไรก็กัดเมื่อนั้น หรือโคของเมื่อไร กรรมนั้นย่อมให้ผล (4) อโหสิกรรม คือกรรมที่ไม่ให้ผล เป็นกรรมเลิกแล้วกันไปเพราะหมดโอกาสให้ผลหรือเพราะให้ผลเสร็จสิ้นแล้ว

2. หมวดที่ 2 กรรมที่ให้ผลตามความหนักเบา หมายถึง กรรมที่จะส่งผลก่อนหลังตามลำดับความหนักเบาของกรรม กรรมหนักก็ย่อมส่งผลก่อน กรรมเบาที่ส่งผลช้า มีอยู่ 4 ชนิด คือ (1) ทรุกรรม กรรมหนัก ซึ่งหมายถึง อนันตริยกรรม มีอยู่ 5 อย่าง คือ มาตุฆาต บิดุฆาต อรหันตฆาต โลหิตุปบาท และ สังฆเภท (2) พหุลกรรม คือ กรรมที่ทำเป็นอาจิม (3) อาสนนกรรม กรรมที่ทำเมื่อจวนจะถึงแก่ความตาย (4) กตัตตากรรม กรรมที่ทำโดยสักแต่ว่ากระทำ เช่น ทำด้วยความเคยชิน มีเจตนาเป็นแรงหนุนน้อย

3. หมวดที่ 3 กรรมซึ่งทำหน้าที่ให้ผลตามกิจ มีอยู่ 4 ชนิด คือ (1) ชนกรรม กรรมที่นำไปเกิด (2) อุปัตถกกรรม กรรมที่อุปัตถกชนกรรมให้รุนแรงขึ้น (3) อุปปีฬกรรม กรรมที่ทำให้ชนกรรมเบาบางลง (4) อุปฆาตกรรม กรรมที่ครอบงำชนกรรมและอุปัตถกกรรม

4. ปรัชญาเซน ใดจำแนกกรรมไว้หลายนัย สำหรับนัยที่เห็นว่าพอจะนำมาเปรียบเทียบกรรม 12 ของพุทธปรัชญาได้คือนัยที่เซน แบ่งกรรมออกเป็น 8 ชนิด ได้แก่ (1) ชญาธรรมกรรม กรรมที่ปิดบังความรู้ (2) ทรรคธรรมกรรม กรรมปิดบังปัญญา (3) เวทนิยกรรม กรรมที่ก่อให้เกิดความรู้ลึกซึ้งทุกข์ (4) โมหนิยกรรม กรรมที่ทำให้ชีวิตเกิดความเมามัว (5) อายุสกรรม กรรมที่กำหนดความสั้นยาวของชีวิต (6) นามกรรม กรรมที่กำหนดพื้นฐานเฉพาะตัว เช่น ความสมบูรณ์ของร่างกาย ความสวยงาม ความน่าเกลียด (7) โศตรกรรม กรรมกำหนดตระกูลที่ชีวิตจะไปเกิด (8) อันตรียกรรม กรรมที่ชักขวางชีวิตที่ตรอนมิให้กระทำความคิด

ลักษณะกรรมในปรัชญาเซน มิได้เน้นในเรื่องกรรมอันเป็นกลางไว้ ใดแต่กล่าวถึงกรรมดี กรรมชั่ว ลงไปว่ากรรมดีก่อให้เกิดความสุข ความพอใจในชีวิต และกรรมชั่ว ก่อให้เกิดความทุกข์ และความเจ็บปวด

5. จากการศึกษาถึงการจำแนกกรรมของพุทธปรัชญา และปรัชญาเซน สามารถจะนำเอาความคิดของระบบปรัชญาทั้งสองมาเปรียบเทียบกันได้เฉพาะในบางแง่เท่านั้น ความคิดเกี่ยวกับทิฏฐิธรรม เวทนิยกรรม อุปปีฬ เวทนิยกรรม อปรปร เวทนิยกรรม และครุกรรม สามารถเปรียบเทียบได้กับกรรมชนิดที่ 6 ของปรัชญาเซนซึ่งได้แก่นามกรรม เพราะเป็นความคิดพื้นฐาน เช่นเดียวกันว่ากรรมที่มีพลังแรงมากจะมีอำนาจเหนือกว่ากรรมที่มีกำลังน้อย และจะส่งผลให้ผู้ที่กระทำกรรมนั้นต้องไปเสวยผลกรรมตามแต่ลักษณะความดีหรือความชั่ว ซึ่งจะเป็นตัวกำหนดในชาติภพที่สืบต่อ ๆ กันไป ถ้าไม่หันให้ผลในชาติปัจจุบัน ก็จะไปพันกันไปในชาติต่อไป สำหรับนามกรรมของปรัชญาเซน แบ่งออกเป็น 4 กลุ่มได้แก่ (1) ลักษณะรวม (pindaprakrtis) (2) ลักษณะเฉพาะ (pratyeya-prakrtis) (3) ลักษณะของร่างกายที่สามารถเร้าจิตใจได้ด้วยตนเอง

(trasa dasaka) (4) ลักษณะของร่างกายที่ไม่อาจเร้าจิตใจ (sthavara dasaka) dasaka) ดังตัวอย่างต่อไปนี้

กลุ่มที่ (1) ได้แก่ การมีกระดูกข้อต่อที่แข็งแรง มีร่างกายได้สัดส่วน กลุ่มที่ (2) ได้แก่ ความรู้สึกต่อสิ่งสูงสุดเหนือธรรมชาติ และความสามารถของแต่ละบุคคลที่จะเข้าถึงความหลุดพ้นได้ กลุ่มที่ (3) ลักษณะเฉพาะตัวในค่านิยม เช่น ร่างกายสวยงาม เสียงไพเราะ และมีเมตตากรุณา กลุ่มที่ (4) ลักษณะที่เฉพาะตัวในทางตรงข้าม เช่น ความน่าเกลียด รุ่ยราญ มีเสียงไม่ไพเราะ เป็นต้น กรรมต่าง ๆ เหล่านี้จะให้ผลทั้งในปัจจุบันและอนาคต เมื่อถึงเวลาที่เหมาะสม

สำหรับ อโหสิกรรมของพุทธบริษัทนั้น ไม่อาจจะเปรียบเทียบได้ เพราะบริษัทาชน แบ่งกรรมออกเป็น 2 ชนิด คือกรรมดี และกรรมชั่ว และจะต้องส่งผลแก่ผู้กระทำตลอดไป ไม่อาจจะลบล้างได้

6. ทั้งพุทธศาสนาและศาสนาอื่น ให้ความสำคัญแก่กรรมทั้ง 3 ชนิด คือ กายกรรม วจีกรรม และ มโนกรรม ไม่เท่ากัน สำหรับพุทธบริษัทให้ความสำคัญ แก่ มโนกรรมมากที่สุด ดังนั้น การกระทำกรรมจะให้ผลหนักเบาเพียงใด จึงอยู่ที่เจตนาของผู้กระทำเป็นสำคัญ การกระทำกรรมลงไปโดยมีเจตนาอ่อนที่เรียกว่า กตัตตากรรม กรรมเหล่านี้มีผลเช่นกัน แต่ผลนั้นเบามาก และมีกำลังน้อยกว่าแบบอื่น ๆ เช่น ทรุกรรม พหุลกรรม ซึ่งเป็นไปโดยเจตนา แต่ในบริษัทาชน ให้ความสำคัญที่กายกรรมมากกว่า ดังนั้นในการจำแนกกรรมของบริษัทาชน จึงไม่มีข้อใดที่จะนำมาเปรียบเทียบได้

7. สำหรับพหุลกรรม หรือ อาจิณกรรม อันได้แก่ กรรมที่ทำจนดินนั้นอาจจะพิจารณาได้ว่า เป็นกรรมที่เกิดจากกิเลสตั้งสมอยู่ในสันดาน จึงทำให้กระทำอย่างสม่ำเสมอ และเป็นต้นเหตุที่ทำให้จิตเกิดความยึดมั่น ถ้อยมั่นในตัวตน ในความสุข ความทุกข์ของตน เกิดความหลงผิด เปรียบเทียบได้กับ เวทนิยกรรม และโมหณิยกรรมในบริษัทาชน ซึ่งหมายถึงกรรมที่ก่อให้เกิดบุคคลมีความรู้สึกสุข ทุกข์ ตามลักษณะของกรรมที่ตนได้กระทำมาในอดีต

8. ในล้านกรรมที่ไพลศตามหน้า^๑ของกรรม ซึ่งได้แก่ ชนกกรรมของพุทธปรัชญา นั้น เทียบได้กับโคตรกรรม และอายุสกรรมในปรัชญาเซน เพราะชนกกรรมคือกรรมที่ทำให้เกิด หมายถึงการ เกิดในชาติใหม่ หรือภาวะใหม่ จะมีสถานะอย่างไรขึ้นอยู่กับกรรมของแต่ละบุคคล ส่วนโคตรกรรมหมายถึง กรรมที่จะเป็นตัวกำหนดสถานะของครอบครัวที่ชีวิตจะ ไปเกิดใหม่ จะได้อยู่ในครอบครัวชั้นสูง ก็ หรือต่ำอย่างไรก็สุดแต่กรรมที่ตนได้กระทำ จะมีอายุยืนนานอย่างไรก็สุดแต่กรรม ดังที่พระพุทธเจ้าได้อธิบายถึงความแตกต่างของมนุษย์ ในหน้า 22

9. ประการสุดท้าย ได้แก่ กรรมที่ตัดรอน (อุปฆาตกรรม) ของพุทธปรัชญา เปรียบเทียบได้กับอันตรายกรรมของปรัชญาเซน กรรมที่ขัดขวางชีวิตให้ทำความดี แต่สามารถเปรียบเทียบได้เพียงส่วนเดียวเท่านั้น คือในแง่ที่เป็นตัวขัดขวาง เพราะ อุปฆาตกรรมของพุทธเป็นกรรมทั้งชนิดที่ไพลศก็และผลไม่ดี เป็นกรรมที่คอยตัดรอนชนกกรรม และตัดรอนอุปถัมภ์กรรมอีกด้วย การตัดรอนนี้ ตัดรอนทั้งในทางดีและทางชั่ว ส่วนอันตรายกรรมในปรัชญาเซนนี้ขัดขวางการทำความดีแต่เพียงอย่างเดียว ไม่เปิดโอกาสให้ชีวิตได้รับ รู้ความจริง สำหรับอันตรายกรรมนี้มีอยู่ 5 อย่างได้แก่ ทานะอันตรายะ ลากะอันตรายะ โภคะอันตรายะ อุปโลกอันตรายะ และวิริยะอันตรายะกรรม^๑

กล่าวโดยสรุป ทั้งพุทธปรัชญาและปรัชญาเซนต่างก็มีทรรศนะตรงกันโดยส่วนรวม ว่า บุคคลแต่ละคนมีส่วนรับผิดชอบต่อกรรมแต่ละชนิดที่เขาได้กระทำอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยง และลักษณะของกรรมนี้มีผลต่อสภาวะร่างกายและจิตใจควบคู่กันไป ทฤษฎีเรื่องกรรมนี้ จึงเป็นข้อเท็จจริงที่แสดงว่า บุคคลแต่ละคนเป็นผู้กำหนดและรับผิดชอบต่อชะตากรรมของตนเอง

¹Gopalan, Outlines of Jainism, p. 176.

พรรณนาเรื่องความคับกรรมหรือสิ้นกรรม

ในพุทธปรัชญามีความเห็นว่า มรรควิธีในการปฏิบัติ ที่จะช่วยให้บุคคลดำเนินไปถึงความคับกรรมหรือความสิ้นกรรมนั้น ได้แก่ การปฏิบัติโดยทางสายกลางที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา มีองค์ประกอบ 8 ประการ หรือที่เรียกกันว่า มรรค 8 ซึ่งเป็นวิธีที่นำไปสู่ความดับแห่งกรรม ได้แก่ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากรรมะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ สิ่งที่ต้องสังเกตคือ ความเป็นทางสายกลางนั้นเป็นเพราะไม่เข้าไปข้องแวะกับความติดสุกโตง 2 ประเภท (และไม่ได้ อยู่กลางที่สุดทั้งสอง) คือ

1. กามสุขัลลิกานุโยค การหมกมุ่นอยู่ด้วยกามสุข
2. อตถกิลมถานุโยค การบำเพ็ญทุกกรกิริยา สร้างความลำบาก ทรมานตนเอง¹

ความคับกรรมหรือสิ้นกรรมในความหมายของพุทธปรัชญา มิได้หมายความว่า เลิกกิจกรรมทั้งหมด อยู่เฉย ๆ โดยไม่ทำอะไร แต่หมายความว่า เลิกกระทำอย่างปุถุชน ซึ่งมีความยึดมั่น ถือมั่นอยู่ด้วยตัณหาอุปาทาน เปลี่ยนเป็นทำอย่างพระอริยมุคคณผู้หลุดพ้นแล้ว การสิ้นกรรมนั้นคือมีแต่การกระทำโดยปราศจากตัณหา อุปาทาน ไม่มีผลหรือวิบากจากการกระทำ เพราะเป็นการกระทำด้วยจิตที่เป็นกลางตลอดเวลา

สำหรับความคับกรรมหรือการสิ้นกรรมในปรัชญาเซนนั้นมีพรรณนาไปในทางที่พุทธปรัชญาเรียกว่า อตถกิลมถานุโยค คือการบำเพ็ญทุกกรกิริยา เพราะปรัชญาเซนเชื่อว่า การคับกรรมหรือสิ้นกรรม จะเกิดขึ้นได้ 2 วิธี คือ (1) กรรมจะหมดสิ้น เมื่อบุคคลได้ชดใช้วิบากกรรมนั้นหมดสิ้นแล้ว (2) กรรมเก่าจะหมดสิ้น อานาจก่อนที่จะส่งผล

¹ศต. อัง. ฉก. , 22/334/465.

ให้แก่บุคคลผู้กระทำการได้ โดยวิธีการนำเพ็ญทุกกรกิริยา ทรมานตนด้วยวิธีการต่าง ๆ ซึ่งปรัชญาเซนเชื่อว่า เป็นการชำระชีวิตให้บริสุทธิ์

มรรควิธีปฏิบัติเพื่อความสิ้นแห่งกรรมในพุทธปรัชญากับปรัชญาเซนนี้ มีข้อแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด สำหรับพุทธปรัชญามีความเห็นว่า การทรมานตนเองมิได้ทำให้บุคคลเกิดความรู้แจ้งในสังขารมรรณขึ้นแต่ประการใด เป็นการเสียเวลาที่จะไปสร้างความลำบากเดือดร้อนแก่ตนเอง แต่ปรัชญาเซนกลับเห็นว่ายิ่งบุคคลมีความออกนอกกมลสันต์ ต่อความหิว ความกระหาย ความปรารถนา ในรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัสได้มากขึ้นเพียงใด จิตใจก็จะบริสุทธิ์น้อยลงไสมากยิ่งขึ้น

เปรียบเทียบทรรศนะเรื่องความหลุดพ้น

1. ทรรศนะเรื่องความหลุดพ้นในพุทธปรัชญา ใคอธิบายสาเหตุแห่งทุกข์ ตามหลักเหตุผลธรรมชาติ โดยถือว่าไม่มีสิ่งใดเกิดขึ้น โดยปราศจากเหตุ ทุกสิ่งทุกอย่างเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยความทุกข์ในชีวิต เช่น ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ความเศร้าโศก ก็สืบเนื่องมาจากเหตุคือ ความเกิดทั้งสิ้น ความเกิดมีขึ้นเพราะอวิชชา คือความไม่รู้แจ้งในสังขารมรรณ เป็นมูลรากสำคัญของสังสารวัฏ ฉะนั้นตามทรรศนะของพุทธปรัชญา การดับทุกข์ต้องดับที่สาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ อันได้แก่ อวิชชา ส่วนหนทางที่จะดับความทุกข์ ก็คือ อริยมรรคมีองค์ 8 ซึ่งจะทำให้ผู้ดำเนินตามเข้าถึง ความหลุดพ้นจากทุกข์ได้ นั่นคือ เพื่อเข้าถึงนิรวาณ ซึ่งเป็นภาวะที่ปราศจากโลภะ โทสะ โมหะ และพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏตลอดไป

สำหรับปรัชญาเซน ถือว่าชีวิตเป็นสิ่งเพียง เมื่อหลุดพ้นจากกรรมแล้วจะไปดำรงอยู่ ณ สถานที่ ซึ่งเรียกว่า สุทธศีลา หมายความว่า ชีวิตจะหลุดพ้นกลับคืนสู่ธรรมชาติดั้งเดิม เรียกว่า มุกตะ ในสภาพที่ชีวิตจะอยู่เหนือพันธนาการของกรรม และร่างกายหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด โดยสภาวะดั้งเดิม ชีวิตเป็นสิ่งบริสุทธิ์ไม่มีขอบเขตจำกัด มีความรู้ ศรัทธา อำนาจ ความเพียร และความสุขเป็นอนันต์ เหตุที่ชีวิตต้อง

สูญเสีย ความบริสุทธิ์ดั้งเดิมก็เนื่องจากอนุภาคแห่งกรรมหลังไหลเข้าไปห่อหุ้มโดยการดูด
 คึงของกิเลส คือ โภคะ ความโกรธ โลภะ ความอยากได้ มานะ ความถือตัว และ มายา
 ความหลงผิด กิเลสเหล่านี้ เรียกว่า กษายะ ซึ่งเป็นสสารคล้ายบางเหนียว ที่คึงดูดเอา
 อนุภาคของกรรมเข้าไปทำให้ชีวะต้องผูกพันกับวัตถุ สูญเสียสถานะดั้งเดิมของตน และตก
 อยู่ในอิทธิพลของกรรมวัตถุกิเลสค้ำหน้ำซึ่งเกิดขึ้น เพราะอวิชชาทำให้บุคคลติดข้องในความ
 ทุกข์ ส่วนจุดเริ่มต้นของความสัมพันธ์ระหว่างชีวะกับกรรมจะมีขึ้นเมื่อใดไม่ปรากฏ

ปรัชญาเซนเชื่อว่า เมื่อชีวะเข้าถึงความหลุดพ้นก็จะบรรลุความเป็นสัพพัญญู
 สามารถรู้ทุกสิ่งทุกอย่างในทุกแง่ทุกมุมได้โดยตรง ข้อปฏิบัติในการบรรลุความหลุดพ้นของ
 ปรัชญาเซน แตกต่างจากพุทธปรัชญา เพราะปรัชญาเซนเชื่อถือในการบำเพ็ญทุกกรกิริยา
 ทรมาณตนด้วยวิธีต่าง ๆ เพื่อขจัดอนุภาคกรรมเก่าให้สูญหายไปจากชีวะ และปิดกั้นมิให้
 อนุภาคของกรรมใหม่ ไหลแทรกซึมเข้าไปทำให้ชีวะเสียความบริสุทธิ์ได้อีก นั่นคือ สัมวร
 เพื่อนำไปสู่ภาวะที่เป็นความสุขนิรันดร แต่การบูชานักบวชของปรัชญาเซน มิใช่การสวด
 อ้อนวอนบูชาพระเจ้า หากแต่บูชานักบวชผู้บริสุทธิ์ ผู้สามารถตัดสิ่งกิเลส ค้ำหน้ำบูชา
 เพื่อเป็นแรงบันดาลใจให้เกิดความเพียร นักบวชเซนผู้ที่จะบรรลุโมกษะต้องถึงพร้อมด้วย
 คุณสมบัติ 3 ประการ เรียกว่า รัตนไตร ได้แก่ (1) สัมมาทสสนะ มีศรัทธาชอบในหลัก
 คำสอนของศีร์ดังกร หรือ ศาสดาของเซน (2) สัมมาญาณะ ได้แก่ มีความรู้ชอบ และ
 (3) สัมมาจาริตะ มีความประพฤติชอบ ซึ่งมีหลักปฏิบัติ 5 ประการ เรียกว่า มหาพรต
 คังต่อไปนี้ (1) อหิงสา ได้แก่การงดเว้นจากการประทุษร้ายต่อสิ่งที่มีชีวิตทั้งปวง
 (2) สติยะ ได้แก่การรักษาสัจย์ (3) อัศเตยะ ได้แก่ การงดเว้นจากการขโมยทั้งทาง
 กาย วาจา ใจ (4) พรหมจริยะ ได้แก่ การรักษาพรหมจรรย์ (5) อปริครหะ ได้แก่
 การไม่โลภและการไม่ติดข้องในสิ่งทั้งปวง ไม่ผลิตผลิตินดีในรูปรด กลิ่น เสียง และ
 สัมผัส¹

¹ Mohan Lal Mehta, Jaina Culture, p.110.

หลักการนี้เป็นปัจจัยสำคัญ หรือมรรควิธีที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้น การปฏิบัติตนตามหลักมหาพรตในศาสนาเซน และ การปฏิบัติตนตามหลักอริยมรรคมีองค์ 8 ในพุทธศาสนา ดังกล่าว ก็ เพื่อขจัดอวิชชาให้หมดไป การหลุดพ้นในพรตระณะของพุทธปรัชญาจึงคล้ายกับปรัชญาเซนในแง่ของผู้ที่ได้บรรลุความหลุดพ้นแล้ว ก็ยังคงมีชีวิตอยู่และดำเนินชีวิตเยี่ยงธรรมดาต่อไป เพราะว่าการกระทำที่สืบต่อจากนี้ จะไม่เป็นกรรมประเภทใดประเภทหนึ่ง ไม่ก่อให้เกิดความเศร้าหมอง เพราะเป็นการกระทำที่ปราศจากกิเลสตัณหา เป็นไปโดยอุเบกขา ความวางเฉยเป็นที่ตั้ง

2. ทั้งพุทธปรัชญาและปรัชญาเซน มีความเห็นพ้องต้องกันว่า สิ่งที่ทำให้เกิดพันธะ หรือความคิดของอยู่ในสังสารวัฏ ทำให้ต้องเวียนว่ายตายเกิดอย่างมิรู้จบสิ้นนี้ มีสาเหตุมาจาก อวิชชา แต่ปรัชญาทั้งสองได้อธิบายผลที่เกิดเป็นพันธะไว้ต่างกัน โดยพุทธปรัชญา มีความเห็นว่า สิ่งที่เป็นสาเหตุแห่งการติดข้องเวียนว่ายตายเกิดนั้นได้แก่กิเลส ซึ่งเป็นไปในลักษณะของวัฏฏะ 3 คือ กิเลส กรรม และวิบาก กรรมในพรตระณะของพุทธปรัชญา มิได้เป็นวัตถุ ดัง พรตระณะของปรัชญาเซน หากแต่เป็นผลของกิเลส ซึ่งทำให้จิตหันเหผิดแนวทางที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้น ดังนั้น ความหลุดพ้นจึงหมายถึง การทำลายสาเหตุของการติดข้องซึ่งได้แก่ ตัวกิเลส เมื่อทำลายกิเลส แล้ว กรรมและวิบากก็จะถูกทำลายไป เมื่อถึงคราวดับสิ้น ก็เป็นอันสิ้นภพสิ้นชาติ ไม่ต้องมาเกิดอีกและไม่ต้องรับความทุกข์ เพราะการเกิดใหม่อีกต่อไป สำหรับปรัชญาเซนมีความเห็นว่า การติดข้องของชีวิตก็คือการที่ชีวิตจะถูกผูกพันด้วยวัตถุ และการบรรลุโมกษะ ก็คือการที่ชีวิตแยกตัวออกจากกรรมวัตถุ ทั้งนี้ เนื่องจากปรัชญาเซนเชื่อว่า กรรมมีธรรมชาติเป็นวัตถุ (กรรมปุคคล) กรรมเหล่านี้ถูกผูกติดเข้ามาสู่ชีวิตด้วยอำนาจของกิเลสตัณหาอันเกิดจากอวิชชา

เปรียบเทียบการปฏิบัติเพื่อเข้าถึงความหลุดพ้น

1. ในค่านวธีทางการปฏิบัติตนเพื่อบรรลุความหลุดพ้นจากการติดข้องหรือการเวียนว่ายตายเกิดนั้น พุทธปรัชญาและปรัชญาเซน ยอมรับว่า กรรมเป็นเรื่องของ

ปัจเจกบุคคล จึงสอนให้ช่วยเหลือตนเอง เพื่อบรรเทาความทุกข์ เพราะเป็นสิ่งที่ไม่อาจช่วยเหลือกันได้ การที่ปรัชญาเซนมีการสักการบูชาผู้เป็นศาสดา เป็นการกราบไหว้บูชาผู้เข้าถึงความทุกข์แล้ว เพื่อเป็นแรงจูงใจและเป็นแนวทางที่จะปฏิบัติตนในทางที่ถูกต้อง ไม่ได้อ้อนวอนขอให้ช่วยเหลือแต่ประการใด พุทธปรัชญาโดยเฉพาะฝ่ายเถรวาทก็เช่นเดียวกัน ที่ถือว่า การบรรเทาความทุกข์เป็นเรื่องเฉพาะตัว ซึ่งตรงข้ามกับพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน ที่เป็นการหลุดพ้นที่ไม่รีบด่วน และอาจหยุดยั้งอยู่ก่อนเพื่อช่วยชนสัตว์โลกให้บรรลุนิรวาณให้มากที่สุด เท่าที่จะมากได้ โดยยึดส่วนรวมเป็นสำคัญ เมื่อเป็นเช่นนี้ ทั้งศาสนาเซน และพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทจึงถูกมองในแง่ที่ว่า มีความคิดที่แคบเห็นแก่ตัวแต่เมื่อพิจารณาโดยถ่องแท้แล้วจะเห็นได้ว่าในคำสั่งสอนให้บุคคลแสวงหาความทุกข์เฉพาะตัวนั้น มิใช่เป็นการเห็นแก่ตัวอย่างเดียว แต่มีจุดมุ่งหมายให้บุคคลพยายามช่วยตนเองเสียก่อน พุทธปรัชญารวมทั้งปรัชญาเซน มีความเห็นว่า การที่บุคคลจะบรรลุนิรวาณซึ่งความทุกข์พ้นได้ ต้องขึ้นอยู่กับความพยายามของผู้นั้นเอง ดังที่มีพุทธภาษิตว่า "ตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตน"¹ และบรรดาศาสดา หรือพระอรหันต์เป็นเพียงแต่ผู้ชี้แนะแนวทางแก่ผู้ปฏิบัติ แต่เมื่อถึงเวลาปฏิบัติจริง ๆ จะต้องอาศัยความเพียรพยายามของผู้นั้นเอง ดังพุทธพจน์ที่ปรากฏในพระสูตรว่า "ความเพียร เป็นหน้าที่ที่ท่านทั้งหลายจะพึงทำเอง ตถาคตเป็นเพียงผู้ชี้ทางให้"² และถึงแม้ว่า ลักษณะเฉพาะตัวนี้ จะเป็นธรรมชาติในธรรมชาติของพุทธปรัชญาก็ตาม ก็มีได้ละเลยผลประโยชน์ของส่วนรวม หากแต่ยังคงได้แสดงถึงการคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมด้วย ดังพุทธภาษิตที่ว่า "พวกเธอจงเที่ยวจาริกเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก"³

¹ สท. ขท. ธรรม. 25/22/31.

² สท. ขท. ธรรม. 25/30/43.

³ วินัย. มทา. 4/32/37.

โดยจะเห็นได้ว่า เหล่าพระอรหันต์ที่บรรลุนิพพานได้ชื่อว่าผู้ที่ไม่มีกิเลสเป็นเครื่องกังวลบุคคลเหล่านี้ถึงแม้จะจบสิ้นภารกิจส่วนตนก็มีไฉไล เว้นการกระทำหน้าที่เพื่อช่วยเหลือบุคคลอื่น ทั้งยังเป็น การช่วยเหลือที่เหมาะสม เพราะผู้ที่บรรลุนิพพานแล้วเท่านั้นจึงจะสามารถชี้ทางช่วยเหลือผู้อื่นได้ถูกต้อง แต่การที่ตนเองก็มีไฉตรัสรู้หรือบรรลุนิพพานแล้วจะไปช่วยเหลือผู้อื่นนั้นจะเป็นการกระทำที่ยากลำบากเกินไป เปรียบดังคำพังเพยที่ไฉยกันอยู่เสมอว่า เตี้ยอุ้มค่อม ความดังกล่าวนี้พระพุทธเจ้าได้ทรงตรัสอธิบายไว้ใน สลลเลขสูตรว่า

คุกรจันทะ ผู้ที่ตนเองจมอยู่ในเปลือกกุมอันลึกแล้ว จักยกบุคคลอื่นที่จมอยู่ในเปลือกกุมอันลึก ขอนี้เป็นฐานะที่จะมีไม่ไค ผู้ที่ตนเองไม่จมอยู่ในเปลือกกุมอันลึก จักยกขึ้นซึ่งบุคคลอื่นที่จมอยู่ในเปลือกกุมอันลึก ขอนี้เป็นฐานะที่จะมีไค ผู้ที่ไม่ฝึกตน ไม่แนะนำตน ไม่ตบสันทวยตนเอง จักฝึกสอน จักแนะนำผู้อื่น จักใหญ่ผู้อื่นกับสนิท ขอนี้เป็นฐานะที่จะมีไม่ไค ผู้ที่ฝึกตน แนะนำตน ตบสันทวยตนเอง จักฝึกสอน จักแนะนำผู้อื่น จักใหญ่ผู้อื่นกับสนิท ขอนี้เป็นฐานะที่จะมีไค¹

ดังนั้นพุทธศาสนาฝ่ายหินยานจึงยกย่องบุคคลที่เป็นผู้รู้อริยธรรม และสามารถรู้อริยธรรมว่าบุคคลเหล่านี้เท่านั้นจะสามารถสอนและแนะนำให้ผู้อื่นรู้ตาม ปฏิบัติตามได้อย่างแน่นอน

1. ในค่านของจิต หรือสภาวะดั้งเดิม พุทธปรัชญา และปรัชญาเซนมีความเห็นแตกต่างกัน พุทธปรัชญาเห็นว่า โดยสภาวะดั้งเดิม จิตมีธรรมชาติประภัสสร หมายถึงการมีธรรมชาติที่ผ่องใส มีความไวต่อการรับรู้ คำว่าธรรมชาติที่ผ่องใสในที่นี้อาจจะเปรียบเทียบได้กับน้ำในภาชนะที่บรรดาลิ่งเจือปนต่าง ๆ ไคตกตะกอนลงไปอยู่ที่เบื้องล่างของภาชนะ แสดงว่าจิตนี้มีไคปราศจากกิเลสเสียเลย หากแต่ยังมีไคถูกรบกวนให้

¹ดูค. มัชฌิม. มุล 12/107/69.

กิเลสเหล่านั้นกระจายออกมา ดังนั้น ธรรมชาติของความหลุดพ้นในทรรศนะของพุทธปรัชญา จึงเป็นสภาพของจิตที่ได้รับการชำระล้างความไม่บริสุทธิ์ต่าง ๆ ออกจนหมดสิ้น จิตจึงอยู่ในสภาพอันบริสุทธิ์ในภายหลัง แต่สำหรับปรัชญาเซน ถือว่า โดยธรรมชาติดั้งเดิม ชีวิตเป็นสิ่งบริสุทธิ์มีความรู้อันไม่จำกัด แต่ต้องมาผูกพันกับวัตถุเพราะอวิชชาเข้ามาเกี่ยวข้องกับทำให้อนุภาคแห่งกรรมแทรกซึมเข้าไปเกาะติดอยู่อย่างหนาแน่น เมื่อสามารถขจัดกิเลสอันเป็นสาเหตุของอนุภาคแห่งกรรม ได้แล้วก็จะบรรลุดูความหลุดพ้นและชีวิตก็จะกลับคืนสู่ภาวะอันบริสุทธิ์ที่เคยมีมาแต่เดิม

3. ปรัชญาเซน เป็นปรัชญาสัจนิยม (Realism) และ สุนิยม (Optimism) สำหรับปรัชญาเซนนั้น มิได้มองเห็นว่าชีวิตนี้เป็นทุกขอย่างเดียว แต่พิจารณาทั้ง 2 ด้าน คือ ชีวิตในโลกนี้มีทั้งความสุข และความทุกข์ แต่ 2 สิ่งนี้ก็เป็นสิ่งที่ควรหลีกเลี่ยงเท่า ๆ กัน ปรัชญาเซนสอนให้ยอมรับความทุกข์ทรมาน เพื่อจะได้ประสบกับความสุขที่ดีกว่านี้ในภพหน้า ดังนั้นจากมตินี้จึงทำให้ปรัชญาเซน เป็นปรัชญาสัจนิยม และสุนิยม คือ มองเห็นความสุขของชีวิต โดยที่เชื่อว่า สวรรค์นั้นมีอยู่จริงมิใช่เป็นเพียงอุดมคติเท่านั้น การเป็นอิสระจากความทุกข์ ความสุขในโลกปัจจุบัน เพื่อเป็นสุขนิรันดร์ในสวรรค์เป็นจุดหมายสูงสุด¹ แต่สำหรับพุทธปรัชญา ถูกตั้งข้อสงสัย ว่าเป็นฝ่ายพุนิยม (Pessimism) แต่ถ้ามองพิจารณาให้ถ่องแท้จะเห็นได้ว่า แนวทางปรัชญานั้นเป็นพุนิยมในตอนแรกเท่านั้น แต่จุดหมายปลายทางก็เพื่อสุนิยมในที่สุด ดังที่ศาสตราจารย์ Bosanquet ได้กล่าวว่า "ข้าพเจ้าเชื่อในสุนิยม แต่สุนิยมนั้นจะไม่มีคุณค่าเลย หากไม่ได้ดำเนินควบคู่ไปกับพุนิยม และก้าวไปสู่จุดหมายปลายทางซึ่งเป็นสุนิยมในขั้นปลาย"² ถ้าพุทธปรัชญาพูดถึงความทุกข์

¹ Nathmal Tatia, Studies in Jaina Philosophy, p.21.

² Bosanquet, Social and International Ideals, p. 43,
Quoted in S.Radhakrishnan, Indian Philosophy, Vol. I, p.50.

โดยส่วนตัวโดยไม่มีทางแก้ พุทธปรัชญาก็เป็นทุนนิยมอย่างที่ถูกกล่าวหา แต่ในหลัก
อริยสัจ 4 ใดกล่าวถึง ทุกข์ สาเหตุแห่งทุกข์ ความดับทุกข์ และหนทางดำเนินไปสู่ความ
ดับทุกข์ จะเห็นได้ชัดว่าพุทธปรัชญาได้พูดถึงความดับทุกข์และวิธีปฏิบัติเพื่อเข้าถึงความ
ดับทุกข์ไว้อย่างดี การกล่าวหาว่าพุทธปรัชญาเป็นทุนนิยมจึงไม่ถูกต้อง

ถึงแม้ว่า พุทธปรัชญาจะถูกมองไปในแง่ที่ว่า มองโลกในแง่ร้าย แต่ก็มิใช่เป็น
ผลเสียหายประการใด เพราะการพิจารณาโลกในแง่ดีเกินไป อาจจะทำให้เกิดความหลง
ผิด เกิดความประมาทในการดำเนินชีวิตได้ ซึ่งผลสุดท้ายก็ไม่อาจจะหลุดพ้นจากความทุกข์
เนื่องจากขาดวิจยญาณที่ดีพอ และพุทธปรัชญายังมีความเห็นแตกต่างกับปรัชญาเซนใน
เรื่องการบำเพ็ญทุกรกิริยา ทรมาณตนเองอีกด้วย โดยพุทธปรัชญาสอนให้ปฏิบัติในทาง
สายกลาง ยึดหลักมัชฌิมาปฏิปทาเป็นที่ตั้ง โดยเห็นว่าการทรมาณตนให้ลำบากแบบ
ปรัชญาเซนนั้นเป็นทางสุดโต่งที่เรียกว่า อัตถกิลมตานุโยค ซึ่งไม่อาจนำไปสู่ความหลุด
พ้นได้เลย

เปรียบเทียบหลักปฏิบัติเพื่อบรรลุดังความหลุดพ้น

ในปรัชญาเซนมีหลักปฏิบัติที่เรียกว่า สัมวร หรือการควบคุมตน เพื่อ
หยุดยั้งอนุภาคแห่งกรรมอยู่ 7 ประการใดแก่ (1) วรตะ (Vratas) ได้แก่หลัก
มหาพรต 5 ประการ คือ การไม่เบียดเบียนหรือทำร้ายสิ่งมีชีวิต (อหิงสา) การพูดแต่
ความจริง ไม่พูดเท็จ (สัตยะ) การไม่ปรารถนาในสิ่งของผู้อื่น ไม่ดักขโมย (อัสเตยะ)
การประพฤติพรหมจรรย์ เว้นขาดจากการเสกขาม (พรหมจริยะ) และการปราศจาก
ความปรารถนา ความอาลัยในทรัพย์สิน หรือรูปร่างภายนอก (อปริกฺรหะ)

หลักมหาพรต 5 ประการของปรัชญาเซนนี้ เป็นหลักปฏิบัติสำหรับภิกษุ
เพราะเคร่งครัดมาก แต่ในขณะเดียวกันก็เป็นหลักปฏิบัติ หรือข้อห้ามสำหรับปุถุชนได้
ด้วย โดยลดหย่อนความเคร่งครัดลงมาได้บ้าง เช่นในข้อที่ 4 การประพฤติพรหมจรรย์
ก็ลดลงมาเหลือแต่เพียงการไม่ประพฤตินิคมในกาม คือฉีกฉีกเมียผู้อื่น

ในพุทธศาสนาก็มีหลักปฏิบัติ อันถือเป็นคำสอนในแง่เว้นจากการกระทำความชั่ว ซึ่งมีนัยที่คล้ายคลึงกับมหาพรต 5 ประการของศาสนาเช่น ได้แก่ คีล 5 อันเป็นข้อปฏิบัติสำหรับฆราวาส คือ

1. ปาณาติปาตา เวรมณี งดเว้นจากการตัดรอนชีวิต
2. อทินนาทานา เวรมณี งดเว้นจากการลักขโมย
3. กาเมสุมิจจาจารา เวรมณี งดเว้นจากการประพฤตินิโคในกาม
4. มุสาวาทา เวรมณี งดเว้นจากการพูดเท็จ
5. สุราเมรยมชปะมาทัฏฐานา เวรมณี งดเว้นจากการค้ำน้ำเมา

จากการนำหลักมหาพรตของปรัชญาเซน และคีล 5 ของพุทธปรัชญามาริเคราะห์แล้วเห็นได้ชัดว่า ทั้ง 2 ระบบปรัชญานี้มีแนวคำสอนที่คล้ายกัน ประการแรก คือ หลักอหิงสาในมหาพรตของปรัชญาเซน มีความหมายตรงกันกับ คีลข้อที่หนึ่งในพุทธปรัชญา ได้แก่ ปาณาติปาตา เวรมณี ซึ่งหลักการทั้งสองมีความหมายถึงการไม่ทำร้ายเบียดเบียนสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ให้ได้รับความบาดเจ็บหรือตาย หลักมหาพรตประการที่สอง คือ สัตยะ นำมาเทียบได้กับคีลข้อที่ 3 คือ มุสาวาทา เวรมณี การงดเว้นจากการพูดเท็จ ให้พูดแต่ความจริง หมายถึงมีความซื่อสัตย์เป็นที่ตั้ง หลักมหาพรตประการที่สาม คือ อัสเตยะ ได้แก่ การไม่มีความปรารถนาในสิ่งของของผู้อื่น เปรียบเทียบได้กับคีลข้อที่สอง คือ อทินนาทานา เวรมณี การไม่ลักทรัพย์ สิ่งของของผู้อื่นมาเป็นของตน หลักมหาพรตประการที่สี่ คือ พรหมจริยะ ได้แก่การประพฤติ พรหมจรรย์ แต่ถาเป็นหลักสำหรับบุคคลธรรมดา กฎข้อนี้ก็จะลดหย่อนความเคร่งครัดลง เหลือเพียงแต่ให้ระมัดระวังอย่าประพฤตินิโคทางกามในลูกเมียของผู้อื่น และการอยู่ร่วมกับโสเภณีเท่านั้น เปรียบเทียบได้กับคีลข้อที่สี่ คือ กาเมสุมิจจาจารา เวรมณี ซึ่งได้แก่ ข้อห้ามมิให้ประพฤตินิโคในกามเช่นกัน แต่ในพุทธปรัชญา ก็มีข้อห้ามที่เคร่งครัดขึ้นสำหรับผู้ถืออุโบสถศีล ได้แก่ คีล 8 โดยเปลี่ยนคีลข้อที่สี่ จากกาเมสุมิจจาจาราไปเป็นพรหมจริยะ คือการถือเพศพรหมจรรย์ เช่นเดียวกับในปรัชญาเซน และยังเพิ่มข้อควรงดเว้นอีกสามประการ ได้แก่ (1) วิกาลโภชนา หมายถึง การห้ามรับประทานอาหารในยามวิกาล คือตั้งแต่หลังเที่ยงเป็นต้นไป

2. นัจจะคีตะ ได้การงดเว้นจากการรำฟ้อน ขับร้อง ประโคมดนตรี งดเว้นจากการ
 ประดับตกแต่งร่างกายด้วยเครื่องหอม (3) อุจาสยนะมหาสยนา งดเว้นจากการนอน
 ในเสนาสนะที่อ่อนนุ่ม ข้อห้ามต่าง ๆ เหล่านี้ ก็ปรากฏในหลักธรรมของปรัชญาเซนเช่นกัน
 กล่าวคือ ปรัชญาเซน ก็สอนให้บุคคลทรมาณตนเอง เพื่อความสิ้นกรรม โดยการอดอาหาร
 การนอนบนพื้น การอดนมและหนวคห้ามใช้วีชีโกน การไม่สวมใส่เสื้อผ้า การจาริก
 ท่องเที่ยวไปในที่ต่าง ๆ เพราะมีกฎห้ามอยู่ประจำในสถานที่ใด ๆ เกินกว่า 3 วัน ซึ่ง
 เป็นความแตกต่างจากพุทธปรัชญา เพราะพระภิกษุในพุทธศาสนาโดยปกติจะอยู่ประจำ
 ในวัด หรืออยู่ประจำในที่อื่นใด ยกเว้นแต่ในฤดูกาลเข้าพรรษาเท่านั้นที่ต้องจำพรรษาอยู่
 แต่ในวัดตลอดระยะเวลา 3 เดือน ห้ามการไปค้างคืน ณ ที่อื่นใด

หลักสัมวรในปรัชญาเซนข้อที่สองได้แก่ สมिति (Samitis) หมายถึง
 การระมัดระวังในกิจกรรมทั้ง 3 ทาง คือ กายทัมทะ วจีทัมทะ และ มโนทัมทะ มีอยู่ 5
 ประการ คือ (1) อริยะ ระมัดระวังในการเดินบนทางเท้า เพื่อป้องกันการทำร้ายชีวิต
 อื่น ๆ ที่อาศัยอยู่ ณ ที่ทางเหล่านั้น (2) ภาสะ ระมัดระวังทางวาจา โดยไม่เจรจาใน
 สิ่งที่ไม่ประโยชน์ (3) เอสนะ การรับทานบริจาตจากผู้อื่น (4) อทานนิกเสปะ
 (adananiksepa) ได้แก่ การรักษาสัตว์ต่าง ๆ อันจำเป็นต่อพิธีกรรมทางศาสนา
 (5) อุตสังคะ (utsanga) ได้แก่ การให้เสียงต่อธรรมชาติต่าง ๆ เมื่อจะเดินผ่าน
 ไปยังสถานที่ที่ไม่คุ้นเคย

หลักสมितिในปรัชญาเซน คอนข้างจะเป็นหลักการที่ละเอียดพิสดารมากกว่าใน
 พุทธปรัชญา ซึ่งตรงกันอยู่ในข้อเดียว ได้แก่ การระมัดระวังในทางวาจา คือ สนทนา
 แต่ในสิ่งที่เป็นประโยชน์ ไม่พูดเท็จ ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดเพ้อเจ้อ และไม่พูดส่อเสียด
 มุขงให้ผู้อื่นแตกสามัคคีกัน ข้อควรปฏิบัติเหล่านี้อยู่ใน มรรค 8 ข้อสัมมาวาจา คือ
 การเจรจาชอบ เป็นต้น การที่ปรัชญาเซน มีข้อห้ามไว้ละเอียดพิสดาร เนื่องจากมีความ
 เชื่อในชีวะว่ามีอยู่ทุกหนทุกแห่ง แม้แต่ในสัตว์เล็ก ๆ เช่น มด เฝี้ย หนอน และยุงรวม
 ถึง ต้นไม้ ก้อนหิน ฯลฯ ด้วย จึงต้องยึดหลักอหิงสา และควบคุมค่านกายทัมทะเป็นสำคัญ

ซึ่งจากเหตุผลเหล่านี้เองที่ปรัชญาเซน เน้นความรุนแรงแห่งการให้ผลของกรรม โดยพิจารณาจากกายัพัตตะ มากกว่า กรรมที่เกิดจากวาจา หรือ ความคิด เพราะปรัชญาเซนให้ความสำคัญ แก่หลักอหิงสามากที่สุด ตรงข้ามกับพุทธปรัชญาที่เน้นความสำคัญของมโนกรรม คือ กิจกรรมทางความคิด อันได้แก่ เจตนา มากกว่า วจีกรรม และ กายกรรม เพราะ พุทธปรัชญาถือว่า เจตนามันเองคือกรรม

สัมวรในปรัชญาเซน ข้อที่สาม ได้แก่ กุปติ (gupti) ได้แก่ การควบคุมกรรมทั้ง 3 ทาง คือ (1) กายคุปติ ควบคุมการเคลื่อนไหวทางร่างกาย (2) วักกะคุปติ ควบคุมทางวาจา (3) มโนคุปติ ควบคุมทางด้านความคิด เปรียบเทียบกับความคิดของพุทธปรัชญาได้ในหลักปฏิบัติบางข้อที่รวมอยู่ในมรรค 8 ได้แก่

- (1) สัมมาวาจา เจรจาชอบ เทียบได้กับวักกะคุปติในปรัชญาเซน
- (2) สัมมาภังมันตะ เทียบได้กับ กายคุปติ เพราะหมายถึง การกระทำประพฤติกิเลสในสิ่งที่ถูกต้อง แต่ในปรัชญาเซนจะเคร่งครัดมากกว่า
- (3) สัมมาสังกัปปะ คำวิชอบ ตรงกับ มโนคุปติของปรัชญาเซน ได้แก่ การนึกคิดในทางที่ถูกต้องเป็นต้น หลักคุปติของปรัชญาเซน ก็เทียบได้กับมรรค 8 บางประการดังได้กล่าวมานี้

สัมวรของปรัชญาเซนข้อที่ 4 ได้แก่ ธรรมะ (Dharma) หมายถึง การพิจารณาในหลักธรรมอยู่เสมอ มี 10 ประการ หลักธรรมะนี้จัดเป็นการปฏิบัติธรรมที่สูงและละเอียดยิ่งกว่าขั้นตอนแรก ๆ ดังนี้ คือ

- (1) อุตตมะกรรม (uttama-karma) การยกโทษให้อภัย
- (2) อุตตมะอารชวะ (uttama-ārjava) มีความซื่อสัตย์โดยจริงใจ
- (3) อุตตมะสัตยะ (uttama-satya) การพูดความจริง
- (4) อุตตมะเสาะจะ (uttama-sauca) การรักษาความสะอาด
- (5) อุตตมะสัมยมะ (uttama samyama) การควบคุมตนเอง
- (6) อุตตมะมารชวะ (uttama-mardava) การถ่อมตัว
- (7) อุตตมะตปัส (uttama-tapas) การทรมานตนอย่างหนัก

- (8) อุตตะมะตยาคะ (uttama-tyāga) การสละสิ่งทุกอย่าง
 (9) อุตตะมะอาภินันตะ (uttama-ākiñcanya) การไม่เชื่อในพระเจ้า
 (10) อุตตะมะพรหมจรรย์ (uttama-Bhramcariya) ประพฤติ
 พรหมจรรย์อย่างเคร่งครัด

หลักธรรมะทั้ง 10 ข้อ ของปรัชญาเซนนี้นำมาเปรียบเทียบกับหลักธรรมในพุทธปรัชญา มีข้อที่สามารถอนุโลมเข้าด้วยกันได้ดังนี้ (1) การยกโทษให้อภัย ซึ่งตรงกับพุทธภาษิตที่ว่าให้ระงับการจองเวร ไม่อาฆาต พยาบาท ปองร้ายต่อบุใด (2) การถ่อมตัว (3) ความซื่อสัตย์ (4) การพูดความจริง (5) การควบคุมตนเอง (6) การประพฤติพรหมจรรย์ ในหลักธรรมของเซนที่ยกมานี้ เปรียบเทียบกับมรรค 8 ในพุทธปรัชญาอีกเช่นกัน ได้แก่ สัมมาทิฐิ ความเห็นชอบ สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ สัมมาภิมมัตตะ ได้แก่ กระทำชอบหลักทั้ง 3 นี้มีความหมายใกล้เคียงกับที่ปรัชญาเซนได้กล่าวไว้ทั้งสิ้น แต่พุทธปรัชญาไม่เห็นด้วยกับความคิดของปรัชญาเซนในข้อที่ว่าควมการทรมาณตนเอง การสละสิ่งทุกอย่างทุกอย่าง แม้แต่เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม อันเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิต เพราะพุทธปรัชญาเห็นว่า เป็นความคิดที่เคร่งมากเกินไปโดยไม่มี ความจำเป็น

สำหรับข้อที่ 9 ที่ปรัชญาเซนสอนไม่ให้เชื่อในเรื่องพระเจ้า ก็เป็นทรรศนะที่ตรงกันกับพุทธปรัชญา เพราะทั้ง 2 ระบบนี้ เป็นปรัชญาอเทวนิยม ปีกถือหลักการช่วยเหลือตนเองเป็นสำคัญ

หลักธรรมข้อที่ 5 คือ อนุเปรกสะ (Anupreksā) ได้แก่ การพิจารณาไตร่ตรองอยู่ตลอดเวลา ข้อนี้ตรงกับ มรรค 8 ในพุทธปรัชญาที่ว่า สัมมาสติ คือ ระลึกรู้ชัดว่า การกระทำนั้น ๆ ควรหรือไม่ควรประการใด

หลักสัมวรข้อที่ 6 คือ ปาริสทหะ (Parisahajaya) ใต้แก่ การ
ออกนอกถัน เพื่อเอาชนะต่อความยากลำบากในการปฏิบัติตนโดยการทรมานร่างกาย
ต่าง ๆ ซึ่งพุทธปรัชญาไม่เห็นด้วย และไม่มีหลักธรรมในข้อนี้ แต่ประการใด

หลักสัมวรข้อที่ 7 ใต้แก่ จาริตตะ คือ ความประพฤติที่ถูกต้อง ในข้อนี้ก็เปรียบ
เทียบกับสัมมาภิมันตะ คือ การกระทำชอบ

จากหลักปฏิบัติเพื่อบรรลุดุความหลุดพ้นในปรัชญาเซน 7 ประการนั้น จะมีข้อที่
เหมือนกัน และแตกต่างกันนอกเหนือจากที่ได้กล่าวมาแล้ว คือ ความคิดที่ตรงกันใต้แก่
ในข้อ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมาภิมันตะ สัมมาสติ เป็นต้น ส่วนใน
ข้อที่ว่าด้วยการเลี้ยงชีวิตชอบ (สัมมาอาชีวะ) นั้น ในปรัชญาเซน มิได้กล่าวถึงอาชีพที่
สุจริตแต่อย่างใด จะเป็นด้วยว่าปรัชญาเซนสอนให้บุคคลละทิ้งระวางใน กิจกรรมทุกชนิด
เพราะเกรงว่าจะเป็นการสร้างกรรมชนิดใหม่ขึ้นอีกก็ได้ จึงมิได้มีการพูดถึงหลักในการ
ประกอบอาชีพ เพื่อเลี้ยงตนเองแต่ประการใด

สำหรับในมรรค 8 ข้อที่ว่าด้วยสัมมาวายามะ นั้น คล้ายกับมรรคณะของ
ปรัชญาเซนในหลักสัมวรข้อที่ 6 คือ ปาริสทหะ ที่กล่าวถึงการออกนอกเพื่อเอาชนะต่อความ
ลำบากในการทรมานกาย แต่สำหรับในความหมายของพุทธปรัชญาที่มีความเห็นว่า สัมมาวายามะ
ความพยายามชอบ เป็นการใช้ความเพียร พยายามที่จะบรรลุมรรคผลด้วยตนเอง โดย
สอดคล้องไปกับหลักอื่น ๆ ใน มรรค 8 ด้วย โดยเฉพาะสติปัญญาใช้ปัญญาในการดำเนิน
ความเพียรให้พอเหมาะ แต่ปรัชญาเซน สอนให้ทำความเพียร โดยการทรมานตนเอง
พระพุทธเจ้าตรัสว่า

โสณะ ความเพียรที่ระคนมากเกินไป ย่อมเป็นไปเพื่อความฟุ้งซ่าน ความเพียรที่
หย่อนเกินไป ย่อมเป็นไป เพื่อความเกียจคร้าน เพราะเหตุนี้แล เธอจงตั้งใจ
กำหนดความเพียรให้เสมอพอเหมาะ จงเข้าใจความเสมอพอดีกันแห่งอินทรีย์
ทั้งหลาย และจงถือนิimitในความเสมอพอดีกันนั้น²

¹อินทรีย์ 5 คือ สรทฐา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา.

²สุต. อง. ญก., 22/326/419.

กล่าวโดยสรุปสำหรับหลักปฏิบัติ เพื่อบรรลุความหลุดพ้นทั้งในพุทธปรัชญา และปรัชญาเซน นั้น คือ การกำหนดศีลอันเป็นหลักความประพฤติที่กำหนดขึ้นตามหลักเหตุผลของกฎธรรมชาติ เป็นหลักการปฏิบัติในการงดเว้นความชั่ว โดยมีความเข้าใจพื้นฐานที่ถูกต้อง ตามเหตุผลว่า พฤติกรรมและผลของมันจะต้องเป็นไปตามแนวทางแห่งเหตุปัจจัย และปฏิบัติตามหลักแห่งศีล นั้นด้วย เจตนา ที่จะละเว้นความชั่วทั้งปวง ตลอดจนพยายามประพฤติดุศีลอันเป็นการเตรียมจิตใจให้เกิดปัญญา และนำไปสู่ความหลุดพ้นในที่สุด

ทรรศนะเรื่องการเกิดใหม่

ทั้งพุทธปรัชญา และปรัชญาเซน ต่างก็มีทรรศนะตรงกันในแง่ที่ว่า หลักกรรมนั้น มีส่วนเกี่ยวเนื่องไปถึงการเกิดใหม่ ชีวิตใหม่ แต่การเกิดใหม่ ในทรรศนะของปรัชญาเซนนั้น สืบเนื่องมาจากความคิดทางอภิปรัชญาที่ว่า ชีวะ หรือ วิญญาณ นั้น มีธรรมชาติ ดั้งเดิมที่มีความรู้ ความสมบูรณ์ อำนาจอันไม่มีขอบเขตจำกัด ปรัชญาเซน จึงเชื่อว่า เมื่ออัตตา หรือตัวตนที่แท้จริง การที่ร่างกายดับสลายลง ชีวะหรือวิญญาณคงเดิม นั้น ก็จะล่องลอยออกจากร่างเก่า เพื่อไปแสวงหาร่างกายใหม่ เปรียบเสมือนบุคคลที่ถอดเสื้อผ้าเก่าทิ้งไป และสวมใส่เสื้อผ้าใหม่ ดังนั้น บุคคลคนนั้นจึงเป็นบุคคลคนเดียวกัน ในกรณีของชีวะก็เช่นกัน ปรัชญาเซนจึงมีทรรศนะเรื่องการเกิดใหม่ในแง่ดังกล่าวนี้ แต่สำหรับพุทธปรัชญาปฏิเสธอัตตา หรือตัวตนที่เที่ยงแท้ โดยมีความเห็นว่า ถ้าความจริงเป็นเช่นนั้น หลักกรรม และการเกิดใหม่ ก็ไม่อาจจะเป็นไปได้ พุทธปรัชญา ไม่เชื่อในเรื่องวิญญาณที่เที่ยงแท้ที่ไปเกิดใหม่ ดังเช่นในปรัชญาเซน แต่การเกิดใหม่ใน ความหมายของพุทธปรัชญานั้น เป็นการเปลี่ยนแปลงของจิตที่มีลักษณะ เกิด-ดับ เป็นสายโซ่สืบต่อกันตลอดเวลา ดังนั้นพุทธปรัชญาจึงมีทรรศนะว่า ทุกสิ่งทุกอย่างล้วนเป็นอนิจจัง คือ ไม่เที่ยงแท้ เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ทุกขัง เป็นทุกข์ และอนัตตา คือ การไม่มีตัวตนสมบูรณ์ ทุกสิ่งในโลกล้วนเกิดจากเหตุปัจจัยปรุงแต่งทั้งสิ้น เหตุที่ทำให้บุคคลเข้าใจว่ามีตัวตนที่เที่ยงแท้ เนื่องมาจากความหลงผิด เพราะถูกบังคับด้วยอวิชชา ทำให้เกิดความยึดมั่นถือมั่นในอุปาทานซึ่งด้วยอำนาจของกิเลสตัณหา ดังนั้น พุทธปรัชญาจึงไม่รับรองว่า ใน

การเกิดใหม่นั้น จะว่าเป็นบุคคลคนเดียวกันก็ไม่ใช่ จะว่าเป็นคนละคนก็ไม่ใช่ เนื่องจากพุทธปรัชญายอมรับแต่จิตในแง่ของความสืบต่อกัน เท่านั้น

จากการศึกษาเปรียบเทียบโดยการนำข้อมูลในเรื่องหลักกรรมของปรัชญาทั้งสองมาวิเคราะห์ เพื่อพิจารณาเปรียบเทียบความเหมือนกัน ความแตกต่าง และทรรศนะที่ขัดแย้งกัน ตั้งแต่บทที่ 2-3 จนถึงบทที่ 4 นี้ จะเห็นได้ว่า เป็นการเปรียบเทียบที่ค่อนข้างจะยากลำบาก ประการหนึ่ง ถึงแม้ว่าปรัชญาทั้งสองจะมีหลักการใหญ่ ที่คล้ายคลึงกันมากก็ตาม แต่การตีความหมายในแต่ละปรัชญาที่ขอบเขต ความลึกซึ่งไม่เท่าเทียมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อนำเอาพุทธปรัชญา ซึ่งเป็นระบบปรัชญาที่เป็นที่แพร่หลายแทบทุกมุมโลก มาเปรียบเทียบกับปรัชญาเซน ซึ่งเป็นศาสนาในชนหมู่น้อย และไม่เป็นที่รู้จักกันมากนักในประเทศไทยเลย ปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างมากได้แก่ การหาข้อมูลที่มีอยู่น้อย ความไม่คุ้นเคยในภาษา และยังไม่เคยมีการเปรียบเทียบดังกล่าวนี้ในหนังสือทั้งทางตะวันตก หรือตะวันออกเลย แต่เมื่อได้พยายามศึกษามาจนถึงขั้นสุดท้ายนี้ ก็ได้รับความรู้ และประโยชน์จากการศึกษาหลักกรรมมากขึ้น

กล่าวโดยสรุป จากการศึกษเปรียบเทียบหลักกรรม ในพุทธปรัชญากับปรัชญาเซน ทำให้ได้พิจารณาถึงคุณค่าของความเชื่อในหลักกรรม อันเกี่ยวเนื่องไปถึงการเกิดใหม่ของระบบปรัชญาทั้งสอง ซึ่งถึงแม้ว่าจะมีหลักการรายละเอียดปลีกย่อยที่แตกต่างกัน แต่ในหลักใหญ่ ๆ และในจุดหมายสุดท้ายแล้วก็มีความหมายเหมือนกัน ได้แก่

(1) ความเชื่อในหลักกรรมทำให้บุคคลมีเหตุผล เข้าใจสภาวะที่แท้จริงของการกระทำ และผลของการกระทำตามแนวทางของเหตุปัจจัย

(2) ความเชื่อในหลักกรรม เป็นหลักที่ช่วยแนะแนวทางต่อการจะปฏิบัติตน เพื่อบรรลุความหลุดพ้น และจะสำเร็จได้ โดยการลงมือปฏิบัติ โดยความเพียร พยายาม และใช้ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นหลัก ไม่มัวรอคอยฤกษ์ยาม โชคชะตา หรือหวังผลจากการบูชา เช่นสรวงทอบัจจัยภายนอก

(3) ความเชื่อในหลักกรรม เน้นในหลักความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง รวมทั้งรับผิดชอบต่อผู้อื่น ต่อสังคม โดยการปฏิบัติแต่ความดี และไม่เบียดเบียนผู้อื่นให้เดือดร้อน

(4) ก่อให้เกิดความคิดว่าบุคคลมีเสรีภาพในการแก้ไขปรับปรุง พัฒนาตนเอง ให้ก้าวหน้า โดยเท่าเทียมกันทุกคน

(5) ในแง่ของกรรมเก่า ให้ถือเป็นบทเรียนสำหรับนำมาพิจารณาตนเองตามเหตุผล ไม่คอยแต่โทษผู้อื่น รู้จักชีวิตของตนเองในปัจจุบัน และพยายามปรับปรุง วางแผน สร้างเสริมความเจริญก้าวหน้าต่อไปในอนาคต

(6) เป็นการให้ความหวังในอนาคตสำหรับสามัญชนโดยทั่วไป.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย